

Asia: VN/18505/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle digitaalista henkilöllisyyttä koskevasi lainsäädännöksi

Kommentit esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista yleisesti

Kommentit yleisesti esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista

Digi ID:tä markkinoidaan kauniin sanakääntein. On kysyttävä, ovatko nämä meille tarjottavat digitaaliset innovaatiot arkielämää helpottavia ja turvallisuutta edistäviä hankkeita vai onko niillä aivan muita tarkoitusperiä?

Digitaalinen identiteetti ei tule yksinään, vaan se liittyy paitsi digitaaliseen lompakkoon, myös laajempaan digitalisaation kontekstiin (digitaalinen ekosysteemi), jonka pelisääntöjä ja luonnetta emme vielä tunne, eikä esityskään anna siitä käsitystä. On selvää, että digitaalisen identiteetin ala laajenee kattamaan EU-alueen, mutta sen lisäksi vahvoilla kaupallisilla ja muilla globaaleilla toimijoilla on omat intressinsä määritellä digitaalisen identiteetin ja digitaalisen ekosysteemin luonnetta. Huolestuttava puoli asiaa on, että

samalla, kun emme tunne tämän kokonaisuuden varjopuolia ja riskejä, sidomme kuitenkin lähtökohtaisesti koko väestön sen piiriin.

Digitaalisen infrastruktuurin todellinen uhkakuva onkin siinä, että nykyisellään sen varaan voidaan rakentaa hyvin tehokas seuranta- ja tiedonkeruujärjestelmä, jota voidaan myös väärinkäyttää. Voimmeko luottaa, että näitä digitaalisia innovaatioita käytetään vain ja ainoastaan helpottamaan kansalaisten elämää? Millaisia pelisääntöjä tai kontrollin mekanismeja digitaalisen identiteetin infrastruktuuriin rakennetaan? Tullaanko meidän asiointiamme ja palveluihin pääsyämme jatkossa säätelämään esim. rokotestatuksen, hiilijalanjäljen tai disinformaation karsinnan perusteella?

Kansalaisille jäävät avoimiksi nämä digitalisaatioon liittyvät monet hankkeet ja se mitä niistä kokonaisuutena seuraa, kun suunnitteilla on EU-tason digitaalinen ympäristö. Mahdolliset riskit eivät tule tässä esityksessä lainkaan esille. Johtopäätösten vetäminen on kyseenalaista kansalaisten kuulemisesta asiassa, jonka vaikutuksien laajuutta ja siihen sisältyviä riskejä he eivät voi ainakaan tämän esityksen pohjalta ymmärtää.

Kommentit digitaalisesta henkilöllisyystodistuksesta

Digitaalista henkilöllisyystodistusta perustellaan sillä, että luodaan uusi vahvan sähköisen tunnistautumisen tapa. Ko. tunnistautumiseen voidaan käyttää hyvin nykyisiä tapoja tai kehittää niitä. Tietoturvan korostamisesta huolimatta on esitetty kritiikkiä siitä, että tarkasti tunnistetut tiedot mahdollistavat palvelujen tarjoajille ja mahdollisille kolmansille osapuolille, joille tietoja jaetaan edelleen varmuuden ja tunnistamisen tuella henkilöön liittyvän tiedon tarkan analyysin, profiloinnin ja käyttäjiin kohdistuvan kontrollin. Digitaalinen identiteetti syventäisi näin henkilöön liittyvän datan mahdollisia väärinkäyttöjä ja henkilön toimiin ja sisältöihin kohdistuvaa valvontaa. Kun samalla myös digitalisaatio laajentaa verkossa olevien tietojen määrää, tämänkaltaisen seulonnan ja kontrollin ala tulee jatkossa laajenemaan ja syvenemään. Hyvät tarkoitukset eivät välttämättä tule lunastetuiksi digitaalisessa infrastruktuurissa, jos rakennelmaa voidaan väärinkäyttää tarkoituksiin, joita ei osattu ennakoida. Uhkakuvana identiteettivarkaudet, jossa kansalaiselta voidaan viedä identiteetin lisäksi koko omaisuus, terveystiedot ja yksityisyys.

Privacy International näkee digitaalisen identiteetin infrastruktuurissa keskeisinä uhkakuvina syrjinnän, datan väärinkäytön ja kansalaisten valvonnan. Ongelmana ei ole pelkästään tietoturva, jota digitaalisessa identiteetissä on korostettu vaan myös se, mihin tarkoituksiin kansalaisen dataa voidaan jakaa, analysoida ja jatkokäyttää.

Digitaalinen henkilöllisyystodistus ja digilompakko luovat teknisen perustan myös automaattiselle päätöksenteolle ja tekoälyn liitännöille digitaalisen ekosysteemin kokonaisuuteen. Tämä kokonaisuus voi tuottaa ennakoimattomia haavoittuvuuksia kansalaisille, eivätkä nämä tulevat teknologiset ristiinkytkennät avautua kansalaisille puhuttaessa vain digitaalisesta identiteetistä. Sama koskee liitännöitä käytännössä kaikkiin julkisiin palveluihin ja niihin liittyviin tietoihin, jotka liittyvät terveyteen, liikkumiseen, rahan käyttöön, luottotietoihin, lupiin, veroihin, pakollisiksi säädettäviin rokotuksiin ja käyttäytymiseen yhteiskunnassa. Digitaalisen ekosysteemin kääntöpuolena voi julkisen hallinnon valvonta kansalaisiin nähden tarkentua ja laajentua ennennäkemättömiin mittasuhteisiin, ja henkilön profilointi sekä tiedon saannin rajoittaminen tulee entistä helpommaksi. Tällaisessa kokonaisuudessa oleelliseksi tulee se, millaisten pelisääntöjen ja millaisen poliittisen tahdon varassa kansalaisten kontrollia ohjaillaan. Ensin luodaan järjestelmä ja myöhemmin voidaan muuttaa tai lisätä sääntöjä kulloisenkin vallanpitäjän tavoitteiden mukaan. Esimerkkinä pääministeri Trudeaun toiminta Kanadassa (tilien jäädyttäminen toisinajattevilta).

Esimakua siitä, millaisia rajoitteita digitaalisen henkilöllisyyden yhteyksissä voisi tapahtua, saatiin koronapassin käytössä. Tällöin yksittäinen kansalainen tai ryhmä kansalaisia voitiin sulkea yhteiskunnan ulkopuolelle ei-halutun käyttäytymisen perusteella. Koronapassi on nähtykin eräänlaisena alkumarkkinointivaiheena kattavammille kansalaisten digitaalisille kontrollivälineille. Esimerkiksi koronapassin liittäminen digitaalisen lompakon kokonaisuuteen on realistista, sillä Sitran mukaan maksukorttien ja -päätteiden avulla on jo nyt mahdollista todistaa koronastatuksensa.

On niin ikään mahdollista, että digi ID -sovellus myös päivittää tietokantoja reaaliajassa käyttäjästä saatavalla tiedolla. Jos digi ID astuu voimaan, niin erinäiset tahot ympäri Eurooppaa pääsevät asteittain käsiksi kaikkeen kutakin kansalaista koskevaan tietoon. EU kutsuu käytäntöä yhteiseksi

digitaaliseksi palveluväyläksi; EU:n dokumentaatioissa se esiintyy nimellä Single Digital Gateway (SDG).

Kommentit ulkomaalaisen digitaalisesta asiointivälineestä

-

Kommentit luonnollisen henkilön tunnistusvälineestä

-

Kommentit ehdotetusta toimintamallista ja viranomaisten tehtävistä palveluiden tuottajina

-

Esitysluonnokseen sisältyvät säädösehdotukset ja niiden perustelut

Kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta sekä esitetystä sääntelystä yleisesti

-

Kommentit ehdotuksesta Digi- ja väestötietoviraston digitaalisen henkilöllisyyden palveluista annettavaksi laiksi

-

Kommentit ehdotuksesta digitaalisesta henkilöllisyydestä annettavaksi laiksi

-

Kommentit muuhun ehdotettavaan lainsäädäntöön

-

Kommentit henkilötietojen käsittelyä koskevista sääntelyratkaisuista sekä tietosuojaa koskevista kysymyksistä

-

Kommentit esityksen perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevista kysymyksistä

Tällä esityksellä luodaan perusta Suomen perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeuksien vastaiselle toiminnalle.

Kommentit esityksessä esitetystä alustavasta kilpailuoikeudellisesta arviosta

-

Kommentit muista esitykseen ja sen valmisteluun liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä

-

Vaikutusten arviointi

Kommentit vaikutusten arvioinnista yleisesti

-

Kommentit taloudellisista vaikutuksista

-

Kommentit vaikutuksista viranomaisten toimintaan

-

Kommentit muista yhteiskunnallisista vaikutuksista ja ympäristövaikutuksista

-

Millaisia vaikutuksia ehdotetulla sääntelyllä olisi oman organisaationne tai toimialanne näkökulmasta?

-

Kohdennetut kysymykset vaikutusten arvioinnin tarkentamiseksi jatkovalmistelun aikana (lausunnonantaja voi valita itselleen soveltuvat teemat)

Julkishallinnon toimijoita pyydetään arvioimaan, millaisia määrärahaveikutuksia (esimerkiksi järjestelmäkustannuksia tai henkilöstökustannuksia) esitetyllä lainsäädännöllä ja ratkaisuilla arvioidaan olevan organisaatiossa sekä ottamaan kantaa ovatko muutokset hoidettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa vai vaativatko ne lisämäärärahoja.

-

Kiellettyä valtiontukea ja kilpailuneutraaliteettia koskevia kysymyksiä on käsitelty valmistelun aikana, mutta näitä kysymyksiä ei ole kyetty arvioimaan tyhjentävästi. Miten arvioisitte näitä kysymyksiä ja miltä osin esitettyä arviota olisi erityisesti tarkennettava? Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksilla olevan kilpailulle sekä olemassa olevien että tulevaisuudessa kehittyvien palveluiden näkökulmasta?

-

Vastaavatko suunnitellut ratkaisut asiointipalveluiden tarpeeseen?

-

Miten arvioitte ehdotusten vaikuttavan tunnistuksen hyödyntäjien toimintaan, esimerkiksi asiointipalveluiden tarjoajiin? Onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi sähköisen tunnistamisen käyttöön, liiketoiminnan kannattavuuteen tai investointien tarpeeseen?

-

Millaisia teknisiä toteutuksia tai hankintoja digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen hyödyntäminen osaltanne tai toimialallanne edellyttäisi sähköisessä ja/tai käyntiasioinnissa? Miten tämä vertautuu tunnistuspalveluiden ostoon luottamusverkoston toimijoilta?

-

Mitä vaikutuksia digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen tarjoamisella yksityisen sektorin käyttöön on nykyiseen tunnistuspalveluiden hankintaan luottamusverkoston palveluntarjoajilta?

-

Onko esityksellä vaikutuksia uusien yksityisen sektorin tunnistusvälineiden tai -palveluiden tarjonnan syntymiseen luottamusverkostossa tai sen ulkopuolella?

-

Millä tavoin arvioitte esitettyjen ratkaisujen vaikuttavan nykyisten vahvan sähköisen tunnistamisen palveluntarjoajien liiketoimintaan? Onko tähän vaikutusta sillä, missä määrin ja kuinka kauan palveluntarjoajille maksettaisiin tunnistustapahtumista julkisen sektorin palveluihin tai sillä, onko digitaalinen henkilöllisyystodistus luottamusverkostotoimijoiden hyödynnettävissä maksutta?

-

Millä tavoin arvioitte ehdotusten vaikuttavan ulkomaisiin yrityksiin ja asiointipalveluihin?

-

Miten esitetyt ratkaisut ja ehdotettava sääntely vastaavat erityisryhmien tarpeisiin erilaisissa asiointitilanteissa? Onko yhdenvertaisuus otettu riittävästi huomioon?

-

Arvioitteko, että hankkeessa esitetty ratkaisu parantaa alle 15-vuotiaiden mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin? Mahdollistavatko ratkaisut sen, että asiointipalvelut voivat halutessaan huomioida palvelussaan henkilön iän? Onko alaikäisten asiointimahdollisuuksien mahdollisella laajenemisella vaikutuksia asiointipalveluiden tuottamiseen?

-

Millä tavoin arvioitte, että esitys vaikuttaa ulkomaalaisten henkilöiden mahdollisuuksiin käyttää asiointipalveluita Suomessa tai ennen maahan saapumista? Millaisia vaikutuksia esityksellä on työntekijöiden liikkuvuuteen?

-

Onko tietoturvallisuutta ja tietosuojaa koskevat kysymykset mielestänne otettu riittävästi huomioon esitetyissä ratkaisuissa ja ehdotetussa sääntelyssä?

-

Muut kommentit

Digi-lompakkoa perustellaan valheellisesti turvallisuudella, jolla digi-ID voi tunnistaa tuotteita ja palveluita käyttävän henkilön. Todellisuudessa tämä rakennelma mahdollistaa monenlaisten kansalaisiin kohdistuvien kontrollimekanismien rakentamisen sen päälle. Erityisen huolestuttavaa

on, jos se toimii keskuspankkien digivaluuttojen käyttöönottoalustana. Tällöin rahasta tulee täysin ohjelmoitavaa ja pahimmassa tapauksessa se mahdollistaa mm. automaattiperinnät suoraan tililtä, jolloin rahankäyttöä voidaan rajoittaa tai pakottaa tuote, palvelu- ja tapauskohtaisesti jokaisen henkilön kohdalla erikseen. Tätä on kokeiltu pilottihankkeella Kiinassa.

Esityksessä ei oteta kantaa siihen, miten toimitaan, kun sähkö- tai tietoliikenneyhteydet ovat poikki. Tästä ongelmasta on jo käytännön esimerkkejä eli kun luottokorteilla maksaminen ei tietoliikenneyhteyksien vian tmv. syyn vuoksi ole toiminut ja asiakkaat eivät voineet maksaa valitsemiaan tuotteita kassalla. Käteisen saanti ja käteisellä maksaminen tulee säilyttää jatkossakin ja on jokaisen yksilön oma asia päättää, millä maksaa ostoksensa. Myös Suomen pankki on tehnyt käteisen säilyttämisen puolesta lakiesityksen. Yhdenmukaistettu täysdigitaalinen järjestelmä on erittäin haavoittuva kyberhyökkäyksille, luonnonmullistuksille ja globaaleille katastrofeille. Tämä voi lamaannuttaa koko yhteiskunnan.

Leite-Ferraz Mervi

Moniammatillinen Koronakriisin Ratkaisuryhmä MKR Suomi